

MÜZELERİMİZDEN AZ TANINAN BİR GRUP OLARAK EGE TİPİ AKITMA OKSİT BOYA DEKORLU ORTA BİZANS ÜRETİMLERİ (MBP)

Middle Byzantine Aegean Type Flowing Oxide Paint Decorated Middle Byzantine Productions (MBP) as a Little Recognised Group from Our Museums

Lale DOĞER¹
E. Merve KUNT²

Özet

Akıtma-Sıçratma Oksit Boya (bakır-manganez) teknikli veya dekorlu Ege-Bizans seramikleri olarak tanınan sırlı açık kapların ilk örneği Kıbrıs Paphos’da “Saranda Kolones” kale kazısından ele geçmiştir. 1975 yılında A.H.S. Megaw tarafından Ege Bizans Kapları (Aegean Ware) olarak tanıtılan 23 adet seramik içinde bir grup; bezemesine istinaden simetrik bir şekilde koyu yeşil renkli darbelerle vurgulanmış sarı sırlı kaplar olarak karakterize edilmiştir. Oksit boyalı darbelerin yanı sıra, kazıma (incised) tekniğinin dekorda kullanıldığı örnekler de vardır. Kazı buluntuları içindeki sadece kazıma tekniği ile dekorlu tek renk sırlı diğer bir grubun benzerlerinin, daha sonra Akdeniz’de Kastellorizo seramik kargo batığı içinde tekrar keşfedilmesi dikkati yeniden Megaw’ın buluntularına yönelmiş ve batık onun kurduğu kronoloji ile 13. yüzyıl başına tarihlendirilmiştir. 1997 yılında L. Doğer’in kıyı şehirlerimiz müzelerinde yaptığı araştırmalarla da su altı buluntusu olduklarını gösteren kondisyonlarıyla eser sayısı ve dekor çeşitliliği artmış, tarihlemeye ilişkin problemler de ortaya çıkmıştır. Çeşitli yayınlara konu olan bu seramikler içinde sayıca en az olanı “Ege Tipi Akıtma Oksit Boya Dekorlu Kaplar” olarak tanımlayabileceğimiz buluntulardır. Bunlar çoğu zaman şeffaf açık sarı, krem, yeşilin açık tonuna sahip sır altına tek veya iki renk oksit boya ile uygulanan akıtmalı lekelenmeler şeklinde dekorlarıyla çok az bireysel tasarım gösterirler. Bu bildiride, müzelerimiz koleksiyonlarındaki Ege Tipi Akıtma Oksit Boya Dekorlu Kaplar, son araştırmalar ışığında yeniden tanımlanarak değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Bizans, Seramik, Akıtma Boya, Dekor, Ege Kapları.

¹ Prof. Dr., Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, İzmir, Türkiye. E-posta: lale.doger@ege.edu.tr ORCID: 0000-0002-2235-2408

² Doktorant, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, İzmir, Türkiye. E-posta: merveekunt@gmail.com ORCID ID: 0000-0001-9198-0312

Abstract

The first example of glazed plain vessels, known as Aegean-Byzantine ceramics with splashed oxide painted (copper manganese) technique or decorated (splashed-painted ware), was unearthed from the “Saranda Kolones” castle excavation in Paphos, Cyprus. A group of 23 ceramics introduced as Aegean Byzantine Ware (Aegean Ware) by A.H.S. Megaw in 1975; Based on their decoration, they are characterized as yellow glazed vessels enlivened with dabs of dark green often symmetrically disposed. In addition to oxide-painted dabs, there are also examples where the sgraffito (incised) technique is used in decoration. The rediscovery of another group of single-coloured glazes, decorated only with the sgraffito technique, within the excavation finds was later rediscovered in the Kastellorizo ceramic cargo shipwreck in the Mediterranean, which again directed attention to Megaw’s finds, and the shipwreck was dated to the beginning of the 13th century according to the chronology established by him. With the research conducted by L. Doğer in the museums of our coastal cities in 1997, the number of artifacts and the variety of decorations increased, with their conditions indicating that they were underwater finds, and problems regarding dating also emerged. Among these ceramics, which have been the subject of various publications, the least in number are the finds that we can define as “Aegean Ware with Splashed Oxide Painted Decoration”. They show little individual design, with their decoration usually in the form of splashed dabs applied with a single or two colors of oxide paint under a transparent glaze of light yellow, cream, or light green. In this paper, Aegean Ware with Splashed Oxide Painted Decoration in the collections of our museums will be redefined and evaluated in the light of the latest research.

Keywords: Byzantine, Ceramic, Splashed, Painted, Decoration Aegean Ware

Giriş

Türkiye’nin batı ve güney kıyılarında konumlanmış şehirlerindeki İzmir Arkeoloji Müzesi, Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi, Marmaris, Fethiye, Alanya, Antalya Müzesi ile Rahmi M. Koç özel koleksiyonunda “Ege Tipi Akıtma Oksit Boya Dekorlu” olarak adlandırabileceğimiz sırlı Bizans kapları bulunmaktadır. Koleksiyonlara çeşitli tarihlerde hibe, müsadere ve satın alım yoluyla girmiş bu kaplar, üzerlerindeki farklı kondisyonlardaki kalker ve deniz fosilleri ile su altı buluntusu olduklarını göstermektedir.

Belki de ayırt edici dekoratif unsurların çok çarpıcı olmamasından dolayı yayınlarda pek rastlanmayan bu grup, ilk defa A.H.S. Megaw’ın 1975 tarihli yayınında, Kıbrıs-Paphos’da. “Saranda Kolones” kale buluntuları özelinde bilim dünyasına tanıtılmıştır. Yayında 1222 tarihinde gerçekleşmiş deprem sonucu kapanmış konteksten ele geçmiş Ege Kapları³ olarak tanımlanmış 23 adet kâse

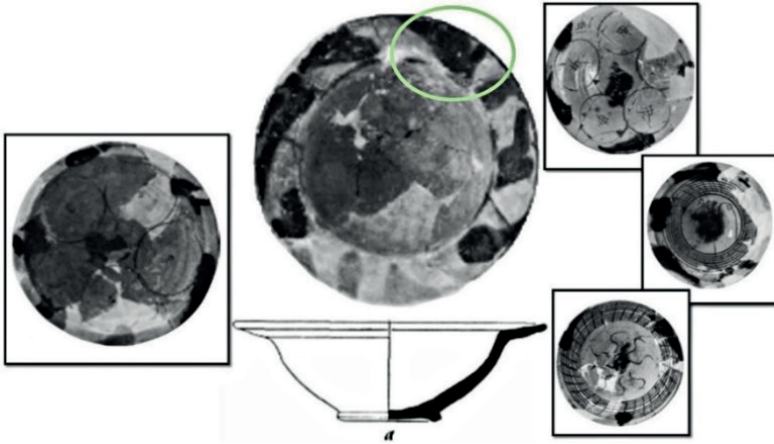
³ Batıklar ve Ege Kapları (Aegean Ware) hakkında geniş bilgi için bkz. Lale Doğer, İzmir Arkeoloji Müzesi Örnekleleriyle Kazıma Dekorlu Ege-Bizans Seramikleri, Ege Üniversitesi Yayınları, 2. baskı, İzmir, 2012; Dağılımları

içinde yer alırlar ve “genellikle simetrik olarak yerleştirilmiş koyu yeşil renkli darbelerle canlandırılmış sarı sırlı kaplar” olarak kategorize edilmişlerdir (Fot. 1a). Diğer örnekler ise kazıma teknikle de dekorlanmış oksit boya-kazıma (Fot. 1a etrafındakiler; Tab.1.A3) ve kazıma (Tab.1.A1) dekorlu kaplardır. Dekor tekniği değişse de hamur, astar ve sır özellikleri bakımından tümünde benzerlik belirlenmiştir (A.H.S. Megaw 1975: 35).

Bu tarihten sonra benzer bezeme dekorasyonuna sahip kaplar birkaç kazı ve seramik kargo batığı buluntuları vasıtasıyla yayınlarda yer alır.

P. Armstrong’un 1993 tarihli yayınında, Yunanistan Thebes’den benzer buluntular Akıtma Oksit Boya dekorlu seramikler olarak ayrı bir başlık altında ele alınmayıp, aynı tabakadan (dolgu toprak) gelen diğer sırlı seramiklerle değerlendirilmiştir. Bezemenin yeşil sırların sıçratmalı bir şekilde uygulanmasıyla oluşturulduğu bilgisine yer verilmiştir (P. Armstrong 1993: 303, 304).

20. yüzyılın son on yılındaki yayınlar ise, ticaret rotasını göstermesi bakımından da önemli olan batık buluntuları üzerine yoğunlaşmış, üretim yeri problemleri tam çözülmesine de verileri çoğaltmıştır (Fot. 2). Megaw’ın yayınladığı buluntu (Fot. 1a), bezemenin uygulanışı bakımından çok benzemese de⁴ form bakımından Skopelos buluntusu ile ilişkilendirilmiş; nitekim P. Armstrong 1991’deki yayınında, A.H.S. Megaw gibi akıtma oksit boya dekorlu seramikler ile Ege Kaplarını ilişkili görmüştür (P. Armstrong 1991: 346).

Fotoğraf 1: Kıbrıs-Paphos kazı buluntusu akıtma oksit boya dekorlu seramik (ortada) ve bir arada gelen kalın kazıma oksit boya dekorlu seramikler (Megaw 1975: 37, fig.2 (a), 15.1, 16.1, 16.2, 16.3, 16.4) (Düzenleyen: L. Doğer ve E. M. Kunt.)

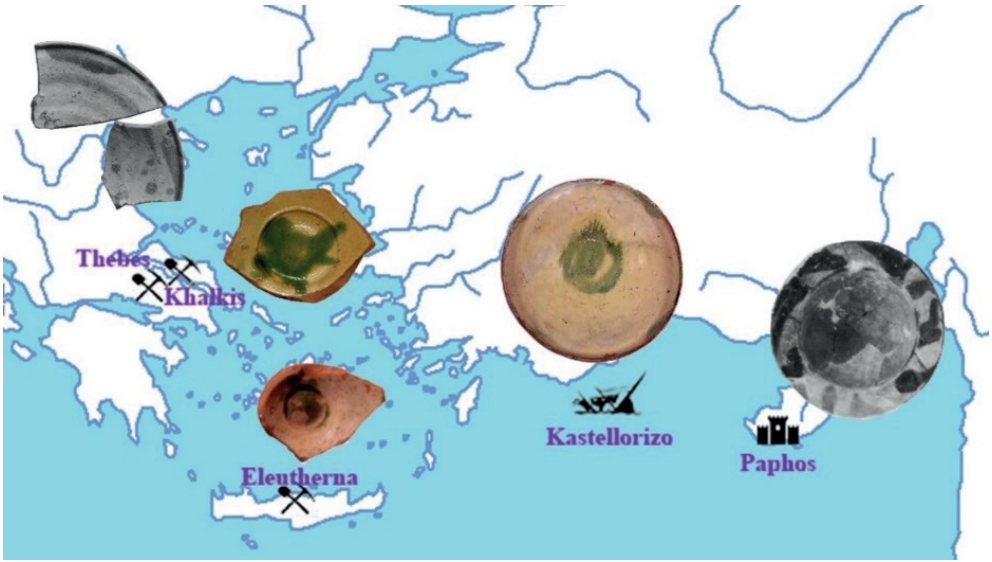
gösteren harita için bkz. Véronique François, La vaisselle de terre à Byzance: catalogue des collections du musée du Louvre, Paris: Musée du Louvre: Somogy éditions d’art, 2017, 127, Carte. 14; 129, Carte.16; Güncel batık haritası için. Véronique François, “Aegean Ware: How a typology Became Inoperative”. D. Karakaya ve T. G. Little (Eds.), XI. AIECM3 Uluslararası Orta Çağ ve Modern Akdeniz Dünyası Seramik Kongresi Bildirileri, Ekim 2015. 2, Antalya: Koç Üniversitesi, 2018, 197, Fig. 2; Sylvie Yona Waksman “Defining the Main “Middle Byzantine Production” (MBP): Changing Perspectives in Byzantine Pottery Studies”, D. Karakaya ve T. G. Little (Eds.), XI. AIECM3 Uluslararası Orta Çağ ve Modern Akdeniz Dünyası Seramik Kongresi Bildirileri, Ekim 2015. 1. Antalya: Koç Üniversitesi, VEKAM. 2018, 404, Fig. 7.

⁴ Burada belirtmek istenen nokta, Kıbrıs-Paphos örneğinde akıtma oksit boya daha yoğun bir şekilde uygulanmıştır.

1970 yılında, Rodos'un 75 deniz mili doğusunda Kastellorizo (Megisti) adasının güneybatı kıyısındaki Zephyrion Burnu (Pounendi) açıklarında yakınlarında tesadüfen Kastellorizo batığı keşfedilmiştir. Megaw'ın Ege Bizans Seramik Grubu buluntuları referans alınarak tanımlanan ve 13.yüzyıl başına tarihlenen gemi yükünden; ince kazıma (sgraffito), kazıma (incised), geniş oyma (champlevé), slip ve akıtma oksit boya dekorlu⁵ 103 adet sofa kabı kurtarılmıştır (G. Philothéou ve M. Michailidou 1989: 174-176; Γ.Φιλοθέου ve M. Μιχαηλίδου 1991: 330; D. Papanikola-Bakirtzi 1999: 143-157).

1978 yılında Kastellorizo adasına çok uzak olmayan deniz tabanında kuma gömülmüş vaziyette 9 adet kazıma dekorlu Ege Tipi kaplarla beraber akıtma oksit boya dekorlu kaplar da bulunmuştur. Brüksel Müzesi'ne bağışlanan kapların, bulunma koşullarından dolayı bir batığa ait olabileceği düşünülmüştür (I. Loucas 1989:177).

1990 yılında Kastellorizo açıklarında su altı araştırmaları yapan bir Fransız antika satıcısının elindeki 68 adet kapların da aynı geminin kargosundan geldiği yönünde kanaat oluşmuştur⁶.

Fotoğraf 2: Oksit Akıtma Boya Dekorlu Ege Tipi seramiklerin kazı ve batık buluntularına işaret eden harita (Paphos-Megaw 1975: 15.1; Thebes-Armstrong 1993: pl. 31, 45; Kastellorizo-Papanikola-Bakirtzi 1999: 144, fig. 2; Eleutherna-Vroom ve Ijendoorn 2018: 198, fig. 1:5; Khalkis-Panagopoulou A. vd. 2021: 4475, fig. 2-h) (Harita üzerinde⁷ düzenleyen: L. Doğer ve E. Merve Kunt)

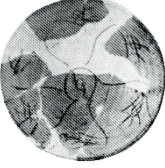
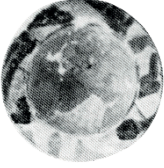
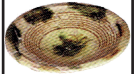
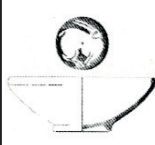
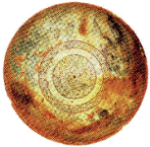
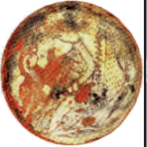
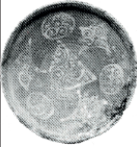
⁵ Oksit Boya Dekorlu örnekler için bkz. Georges Philothéou ve Maria Michailidou "Plats byzantin provenant d'une épave près Castellorizo" V. Déroche ve J.-M. Spieser (Eds.), Recherches sur la céramique byzantine, Bulletin de Correspondance Hellénique Supplément XVIII, École française d'Athènes, 1989, 175, fig. 2; Demetra Papanikola-Bakirtzi (Ed.), Byzantine Glazed Ceramics- The Art of Sgraffito, 1999, 144, Fig. 2.

⁶ Bkz. Papanikola-Bakirtzi 1999: 143.

⁷ Seramik buluntuların olmadığı yalnızca harita için bkz.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Blank_Roman_Empire.png

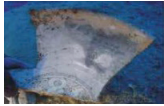
21.yüzyılın ilk çeyreğinde ise pek çok kazı ve yüzey su altı araştırmasından Ege Tipi Bizans sırlı seramiklerin diğer grupları (Tablo 1) ele geçmesine rağmen, Yunanistan’da Khalkis ve Elefterna, Makedonia’da Kitros buluntuları dışında akıtma oksit boya dekorlu gruba ait bilgi yayınlanmamıştır. Aynı şekilde Ege Tipi sırlı seramik kargosu Adrasan⁸, Thorikos⁹, Kavalliani¹⁰ batıklarının kurtarılan buluntuları içinde de mevcut değildir.

A Paphos					
	1	2			3
B Kas- tello- rizo		 			
	1	2a-2b	3	4	
C Sko- pelos					
	1	2	3		
D Pe- lagon- nisos (Pela- gos)					
	1	2	3	4	5

⁸ Tek renk oksit boyalı Bizans dönemi seramiği için ayrıca bkz. Lale Doğer ve Harun Özdaş “Adrasan: Ceramic Finds from a Byzantine Shipwreck”, Trade in Byzantium papers from the Third International Sevgi Gönül Byzantine Studies Symposium, P. Magdalino ve N. Necipoğlu (Eds.), İstanbul: Koç University: ANAMED, 2016, 445-463.

⁹ Batık hakkında bilgi için bkz. George Koutsouflakis ve Angelos Tsompanidis “The Kavalliani Shipwreck: A new Cargo of Byzantine Glazed Tableware from the South Euboean Gulf, Aegean”. XI. AIECM3 Uluslararası Orta Çağ ve Modern Akdeniz Dünyası Seramik, 2, D. Karakaya ve T.G. Little (Eds), Antalya, 2018, 46.

¹⁰ Batık hakkında bilgi için bkz. Koutsouflakis ve Tsompanidis 2018: 39-47.

E Si- lifke						
		1	2	3		4
F Ad- rasan						
		1	2			3
G Ka- valli- ani						
	1	2	3	4	5	

Tablo 1: Kazı ve batıklarda akıtma oksit boya dekorlu seramiklerle bir arada bulunan seramik grupları (François 2018: 198, Tablo:1; Koutsouflakis ve Tsompanidis 2018: 41, fig. 2, 42, fig. 5, 43, fig.7 ve fig. 8, 44, fig. 9; F Adrasan: L. Doğer-H. Özdaş 2016: 460, fig. 13, 462, fig. 15, 463, fig. 16) (Adrasan ve Kavalliani buluntularını ekleyip tablo üzerinde işleyen: L. Doğer ve E. Merve Kunt).

Müzelerimizden Ege Tipi Akıtma Oksit Boya Dekorlu Seramikler

1997 yılında L. Doğer'in kıyı şehirlerimiz müzelerinde yaptığı araştırmalarla, müze teşhir ve depolarında teşhis ettiği su altı buluntular, özellikle nicelik ve nitelikleri ile bu grubu daha iyi tanımlamaya olanak sağlamıştır¹¹ (Fot. 3).

Fotoğraf 3: Akıtma Oksit Boya Dekorlu seramikler ve yer aldığı Türkiye Müzelerinin konumu (Harita: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Blank_Roman_Empire.png)(Harita üzerine işleyen: L. Doğer ve E. Merve Kunt)

¹¹ Detaylı bilgi için ayrıca bkz. Doğer 2012; Lale Doğer, "Müzelerimizden Örneklerle Sualtı Buluntusu Akıtma Boya Dekorlu Ege-Bizans Seramikleri", Arkeoloji ve Sanat (106), 3-15, 2002.

Ege Tipi Akıtma Oksit Boya Dekorlu seramiklerin en yoğun grubu 50 adet kapla İzmir Arkeoloji Müzesi koleksiyonunda yer almaktadır¹². Tabak, çanak formu kaplar alçak halka kaideli, yayvan gövdelidir. Basit ağız kenarları, yuvarlatılmış ağız, sivriltilmiş ağız, dışa çekik ağız ve yukarı çekik ağız profilleri göstermektedir. Ağız çapları; 22.5 cm- 28 cm ve yükseklikleri 7 cm- 9 cm arasında değişmektedir. Genel olarak kiremidi, kavuniçimsi kırmızı kahverengimi kırmızı ve açık kırmızı renk tonlarında hamur rengi gösteren kaplar çarkla şekillenmiştir, iç yüzeyinin tamamı, dış yüzeyin ise ağız kenarı beyaz astarla kaplanmıştır (L. Doğer 2002: 3). Kurşun esaslı sırlı bu kapların başlıca dekorasyonu yeşil kahverengi renk tonunun kimi zaman tek başına kimi zamansa bir arada kullanıldığı oksit boyalarla oluşturulmuştur.

Çoğunluğu şeffaf sarı renk olmak üzere, krem ve açık yeşil tonlarla beraber uygulanan oksit akıtma boyalar renk ve kompozisyona göre kendi içerisinde alt gruplar içeren 3 grupta ele alınabilir.

1.a (Fot. 4) Bu grupta şeffaf sarı renk sır altında, kap merkezinden ağız kenarına doğru merkezdeki çapı doğrultusunda tek yönlü akan açık yeşil renk ağırlıklı hareli leke şeklinde bezeme söz konusudur. Hareli görünüm bezemedeki sırlı boyaların fırınlamada koruyucu sır ile karışmasından oluşmakta ve bezemedeki renge göre çeşitli nüansta renk tonları ortaya çıkmaktadır. Çanakların ağız kenarlarının da düzensiz kalınlıkta yatay şerit halinde yeşil renk ile boyandığı görülmektedir.

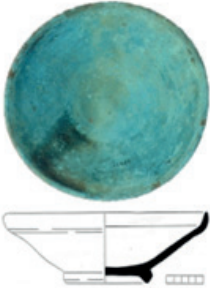
Env. No.12397

Env. No. 14669

Env. No. 12429

Env. No. 12423

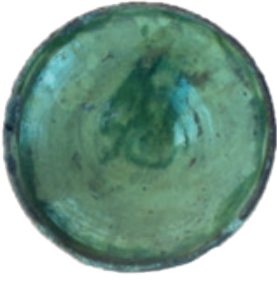

Env. No. 14554

Env. No. 12367

¹² Müzede 1997 yılı itibari ile diğer gruplarıyla birlikte 227 adet Ege Tipi buluntu vardır. Geliş tarihleri, şekli, gruplar için bkz. Doğer 2012, 1, 2, 13.

Env. No. 530.6.971

Env. No. 14680

Env. No. 12430

Env. No. 14672

Env. No. 12366

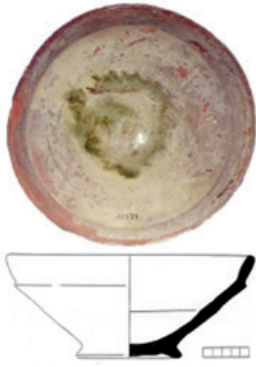
Env. No. 14676

Env. No. 12370

Fotoğraf 4: Akıtma Oksit Boya Dekorlu seramiklerin 1.a grubu örnekleri

1.b (Fot. 5) Bu gruptaki çanaklarda 1.a'ya benzer bezemeler bulunmakla birlikte, ana renk olan yeşile az miktarda kahverengi boya da katılarak bezemeye nefti yeşil renk harelî leke şeklinde görünüm kazandırılmıştır. Dudak üzeri dahil ağız kenarı da nefti yeşil renk boyalıdır. Benzer başka bir örnekte, kabın tam merkezinde oluşturulmuş yeşil leke ile ayrıca bunun etrafına fırça darbeleriyle desteklenerek akıtılmış yeşil ve kahverengi boyaların yine ağız kenarına doğru yönetilmesinden oluşan harelî bezeme görülür.

Env. No. 12377

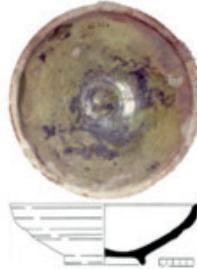
Env. No. 12363

Env. No. 12381

Env. No. 14729

Env. No. 12364

Fotoğraf 5: Akıtma Oksit Boya Dekorlu seramiklerin 1.b. grubu örnekleri

1.c (Fot. 6) Renk olarak önceki örneklerle benzemekle birlikte, kompozisyon biraz daha zengindir. Çanakların birinde, merkezde nefsi renkli birbirini kesen devamlı dalgalar halinde motifler ile kabın dudak ve ağız kenarından gövdeye doğru sarkan düzenli aralıklarla yarı daire lekeler izlenirken (Env. No. 12379), bir başka çanak ise ağız kenarındaki altı adet leke ile öncekilere nazaran biraz daha farklı kompozisyona sahiptir (Env. No. 14553). Daha zengin bezemeye sahip diğer çanakta ise, bir adedi merkezde olmak üzere etrafına yerleştirilmiş dört adet yeşil renk lekenin, ağız kenarına doğru yönlendirilmesiyle oluşmuş kompozisyon mevcuttur. Ayrıca merkezdeki lekenin etrafı da kahverengi sır boya ile çevrelenmiş, diğer yeşil renk lekelerin arasına kahverengi ile spiraller yapılmıştır (Env. No. 14659).

Env. No. 12379

Env. No. 14553

Env. No. 14659

Env. No. 12382

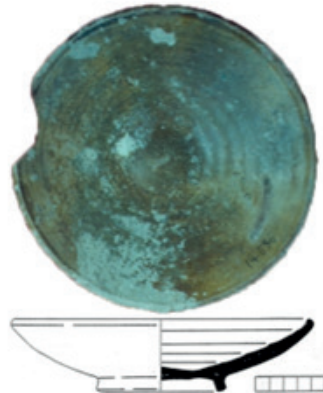
Env. No. 14673

Fotoğraf 6: Akıtma Oksit Boya Dekorlu seramiklerin 1.c grubu örnekleri

2. (Fot. 7) Bu grupta, şeffaf açık sarı sır altında, hardal rengi ve koyu sarı renk ağırlıklı hareli leke şeklindeki bezemeler söz konusudur. Bazı örneklerde şeffaf sarı renk sır altında, hardal rengi sarının ağız kenarına doğru akıtılmasından oluşmuş hareli bezeme görülürken, bazı örneklerde ise benzer dekorasyonun koyu sarı renk ile oluşturulduğu ve ağız kenarından sarkan düzenli aralıklarla yerleştirilmiş dört adet koyu sarı lekenin de bulunduğu izlenmektedir.

Env. No. 508.6.971

Env. No. 14686

Fotoğraf 7: Akıtma Oksit Boya Dekorlu seramiklerin 2. grup örnekleri

3. Bu grupta sarı ve yeşilimsi sarı sır altında kahverengi renk ağırlıklı dekorasyon bulunmaktadır.

3.a (Fot. 8) En basit bezeme şekliyle, şeffaf yeşilimsi sır altında, kahverengi boyanın merkezden ağız kenarına doğru yöneltilmesiyle oluşmuş hareli bezeme ve ağız kenarında düzensiz kalınlıkta yatay bant bulunmaktadır.

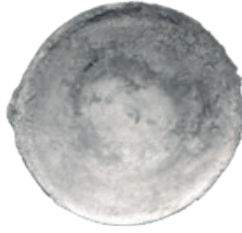
Env. No. 14660

Env. No. 12386

Env. No. 507.6.971

Env. No. 14701

Env. No. 14663

Env. No. 12394

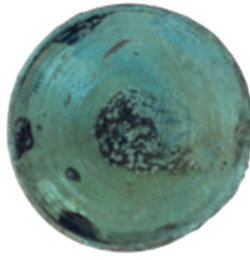
Env. No. 973.7.4

Fotoğraf 8: Akıtma Oksit Boya Dekorlu seramiklerin 3.a grubu örnekleri

3.b (Fot. 9) Bu grupta ağız kenarları da leke şeklinde bezemelere sahiptir. Güzel bir örnekte, açık sarı renk sır altında, kahverengi-hardal sarısı hareli leke şeklinde bezeme ile ağız kenarında yedi adet açık kahverengi lekeler şeklinde düzenleme görülmektedir.

Env. No. 524.6.971

Env. No. 12388

Env. No. 525.6.971

Fotoğraf 9: Akıtma Oksit Boya Dekorlu seramiklerin 3.b grubu örnekleri

3.c (Fot. 10) Bu grubun kompozisyonunda zenginleşme söz konusudur. Şeffaf sarı sır altında, merkezde devamlı kavisli fırça darbeleriyle oluşturulmuş kahverengi ağırlıklı harelî bezeme ile merkez etrafında dört adet kahverengi ve aralarında fıstık yeşili ovalimsi lekelere sahip kompozisyonlar bulunur.

Env. No. 12415

Env. No. 506.6.971

Fotoğraf 10: Akıtma Oksit Boya Dekorlu seramiklerin 3.c grubu örnekleri

Düzensiz kalınlık ve yükseklikte alçak halka kaideleri, yayvan gövdeleri ve sivriltilmiş ya da yuvarlatılmış ağız profillerine sahip bazı çanaklarda; tamamen aşınmasından ya da çok aşınmasından dolayı bezeme belli belirsizdir. Fakat birkaç iz onların muhtemelen akıtma oksit boya dekorlu seramik olduğuna dair ipucu verir niteliktedir (Fot. 11).

Env. No. 14722

Env. No. 14706

Env. No. 14705

Env. No. 14712

Env. No. 14728

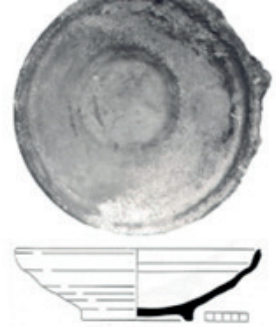
Env. No. 14710

Env. No. 14711

Env. No. 14698

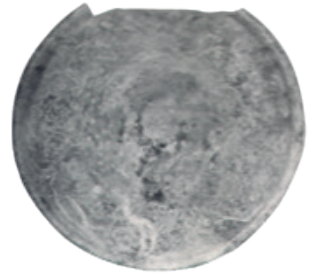
Env. No. 14685

Env. No. 509.6.971

Env. No. 515.6.971

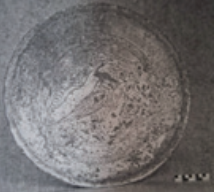
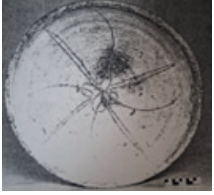
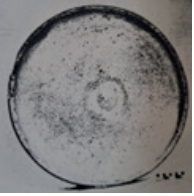
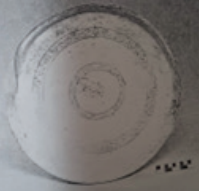
Env. No. 14727

Env. No. 14735

Fotoğraf 11: Yüzeyinin aşınmasından dolayı bezemesi belli belirsiz olan Akıtma Oksit Boya Dekorlu seramikler

İzmir Arkeoloji Müzesi örnekleri 1971, 1973 ve 1988 yıllarında müsadere grupları müzeye toplu olarak getirilen İnce Kazıma, Kazıma, Slip (astar) Boyama ve Akıtma Oksit Boya Dekorlu seramiklerin birlikteliğini göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Akıtma Oksit Boya Dekorlu seramiklerin benzer özellik gösteren hamur, astar ve sır özellikleri incelendiğinde diğer gruplardan ayrı düşünülemeyeceği izlenir (Tablo 2).

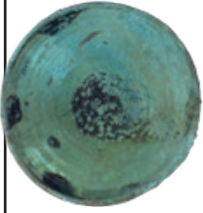
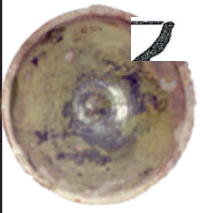
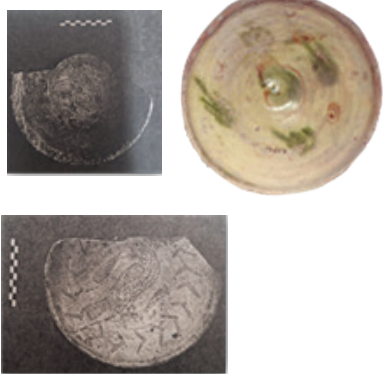
1971				
1973				
1988				

Tablo 2: İzmir Arkeoloji Müzesine 1971, 1973 ve 1988 yıllarında müsadere grupları

Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi, Antalya ve Fethiye Müzelerine de müsadere yoluyla benzer seramikler ulaşmıştır. İzmir Arkeoloji Müzesi örnekleri ile oldukça benzer noktalar tespit edilmiştir. Söz gelimi, 1974 yılında Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesine müsadere yoluyla gelen grupta; Ege Bizans İnce Kazıma, Kazıma, Slip Boya teknikli kapların yanı sıra Akıtma Oksit Boyalı seramiklerde vardır¹³. Bu buluntu İzmir Arkeoloji Müzesi örneği ile oldukça benzerdir. Bezeme

¹³ Bodrum müzesindeki diğer akıtma oksit boya dekorlu kaplarının Env.no.7548, 7560 (sarı sır içinde üçlü spiral),7572,7594,7595,7553,7555,4289,4288,4320: Kapların müzeye giriş tarihleri, şekli ve adetleri için bkz. Doğer 2012, 7.

özelliklerinin yanı sıra kimi zaman da form özelliklerinin de benzer olması oldukça dikkat çekicidir. Örneğin, Antalya Müzesi'nde yer alan bir örnek dışa çekik ağız kenar formuyla İzmir Arkeoloji Müzesi örneğine benzer niteliktedir. Antalya Arkeoloji Müzesine, kazıma teknikli kap ve akıtma oksit boya dekorlu örnek bir arada gelmiştir. Başka benzer örnekte Alanya Müzesinde yer alan koleksiyonda yer almaktadır. Fethiye Müzesine 1970 yılında kazıma teknikli kaplarla beraber müze koleksiyonuna giren akıtma oksit boya dekorlu seramiğin İzmir Arkeoloji Müzesi örneğiyle oldukça benzer özellikler taşıdığının da altı çizilmelidir (Tablo 3).

İzmir Arkeoloji Müzesi				
			Env. No. 14659	
Env. No. 12388	Env. No. 12364			Env. No. 12379
Farklı Müzelerden Benzer Örnekler				
Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi Env. No. 7547	Antalya Müzesi Env. No. 6.18.81	Antalya Müzesi Env. No. 3662 (Sgraffito) Bir arada müzeye gelen Env.No. 3647 (Akıtma Oksit Boyalı)	Alanya Müzesi	Fethiye Müzesi

Tablo 3: Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi, Antalya, Alanya ve Fethiye Müzelerine de müsadere yoluyla getirilen seramiklerin, İzmir Arkeoloji Müzesi örnekleriyle benzerleri

Fethiye Müzesi¹⁴ koleksiyonu içerisinde yer alan, akıtma oksit boya dekorlu 16 adet kabin buluntu yerleri bilinmemektedir. Koleksiyonda yer alan söz konusu kaplar 1970 yılında müzeye hibe edilmiştir. Çanak formundaki kaplar alçak halka kaideli ve yayvan gövdelidir, tümünün yuvarlatılmış ve yukarı çekik ağız profiline sahiptir (Fot. 12).

Fotoğraf 12: Fethiye Müzesi koleksiyonunda yer alan akıtma oksit boya dekorlu seramiklerin benzer ağız profilleri (Çizim ve fotoğraf: İ. Çelik 2012) (Düzenleyen: L. Doğer ve E. Merve Kunt)

Fethiye Müzesi koleksiyonundaki¹⁵ Akıtma oksit boya dekorlu seramikler, koyu kiremit renkli, seyrek dokulu ve iri gözenekli olarak tanımlanabilecek hamur özelliği göstermektedir. Beyaz-krem tonlarındaki astarın kabin iç yüzünde uygulandığı ve bu astarın üzerine şeffaf açık sarı renkte sır kaplandığı gözlemlenmektedir. Akıtma oksit boyaların uygulanışına göre kabaca 4 grup altında değerlendirilebilir. Akıtma oksit boya dekorları kimi zaman kabin iç yüzeyinde merkezde yer alırken kimi zamanda merkezden ağız kenarına doğru akmıştır. Kapların ağız kenarında düzensiz uygulanan oksit boyalar ise, merkezde uygulanan belli belirsiz oksit boyalardan daha belirgindir. Ağız kenarına uygulanan oksit boya bazı örneklerde merkeze doğru akmıştır. Bazı örneklerde ise, boyalar daha kavisli fırça darbeleriyle yeşil ve koyu yeşil renk tonlarında oluşturulmuştur. Bu örneklerde de diğer örneklerde olduğu gibi ağız kenarında leke şeklinde uygulama yapılmıştır. Dört grupta kategorize edilebilirler.

¹⁴ Fethiye Müzesi örnekleri Lale Doğer danışmanlığında, İdris Çelik tarafından, Fethiye Müzesi'ndeki Sualtı Buluntusu Ege-Bizans Seramikleri başlığı altında 2012 yılında lisans tezi olarak yapılmıştır. Çizim ve fotoğraf görsellerinden yararlanmamızı sağladığı için teşekkürlerimizi sunarız.

¹⁵ 1997 yılı tespitlerimizle Müze'de 33 adet kap bulunmaktadır. 6 adedi 1969 yılında satın alma yoluyla, diğerleri 1970 yılında aynı kişi tarafından hibe ile kazanılmıştır. Bu iki grup hem kazıma hem de akıtma boya teknikli kap mevcuttur. 1970 yılı hibe edilen grup arasındaki 710 envanter numaralı kap, hem Pelagonnisos batığı buluntularına benzer sgraffito kuş figürü, hem de Kastellorizo batığı kazıma teknikli kaplarda görülen bitkisel motifli bir arada göstermesi bakımından önemlidir. Doğer 2012, 7. Benzer bir versiyon Kavalliani batığında ortaya çıkmıştır. Bkz. Koutsouflakis and Tsompadinis 2018, 44, Fig.9 üst sıra orta.

1. Kahverengi tonda oksit boya kabın iç yüzeyinde belli belirsiz, ağız kısmında ise belirli aralıklarda daha koyu tonda uygulanmıştır (Fot. 13) (Kat. No. 1-6).

Env. No. 1.6.70.686

Env. No. 5.6.70.690

Env. No. 6.6.70.691

Env. No. 9.6.70.694

Env. No. 13.6.70.698

Env. No. 15.6.70.700

Fotoğraf 13: Akıtma Oksit Boya Dekorlu seramiklerin 1. grup örnekleri (Kat. No. 1-6) (Fotoğraf: İ. Çelik 2012) (Düzenleyen: L. Doğer ve E. Merve Kunt)

2. Kabın iç kısmında, merkezde belli belirsiz uygulanmış açık yeşil ton akıtmalar kimi zaman da kabın gövdesine doğru yayılmıştır. Ağız kenarında da düzensiz olarak uygulandığı görülmektedir (Fot. 14) (Kat. No. 7-11).

Env. No. 10.6.70.695

Env. No. 18.6.70.703

Env. No. 17.6.70.702

Env. No. 7.6.70.692

Env. No. 12.6.70.697

Fotoğraf 14: Akıtma Oksit Boya Dekorlu seramiklerin 2. grup örnekleri (Kat. No. 7-11) (Fotoğraf: İ. Çelik 2012) (Düzenleyen: L. Doğer ve E. Merve Kunt)

3. Kabın merkezinde uygulanan belli belirsiz açık yeşil tona sahip örneklerde, kabın ağzından merkeze doğru kısa akıtmalar görülür. Ağız kısmından kabın iç kısmına doğru akan bu oksit boyalar daha belirgindir (Fot. 15) (Kat. No. 12-13).

Env. No. 4.6.70.689

Env. No. 22.6.70.707

Fotoğraf 15: Akıtma Oksit Boya Dekorlu seramiklerin 3. grup örnekleri (Kat. No. 12, 13) (Fotoğraf: İ. Çelik 2012) (Düzenleyen: L. Doğer ve E. Merve Kunt)

4. Yalnızca iki örnekte merkezde yer alan bezeme, kavisli fırça darbeleriyle yeşil ve koyu yeşil renk tonlarında oluşturulmuştur. Kapların ağız kenarlarında lekeler halinde uygulama yapılmıştır (Fot. 16) (Kat. No. 14, 15).

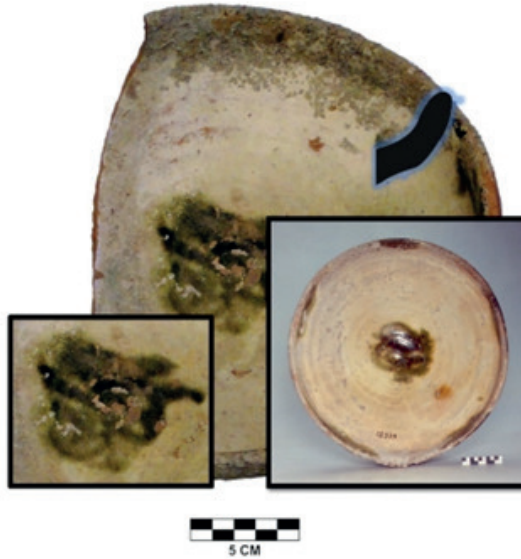
Env. No. 16.6.70.701

Env. No. 21.6.70.706

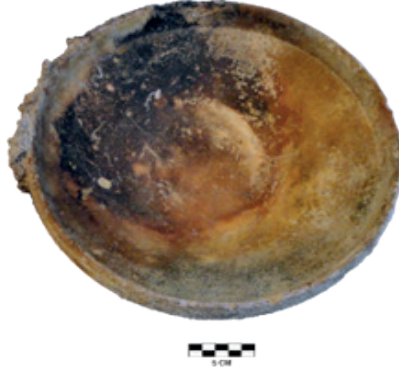
Fotoğraf 16: Akıtma Oksit Boya Dekorlu seramiklerin 4. grup örnekleri (Kat. No. 14,15) (Fotoğraf: İ. Çelik 2012) (Düzenleyen: L. Doğer ve E. Merve Kunt)

Merkezde fırçayla yapılmış izlenimi veren dalgalı köşelere sahip 21.6.70.706 envanter numarasına sahip örnek ile, 12379 envanter numaralı İzmir Arkeoloji Müzesi buluntusu oldukça benzer ayrıntılara sahiptir. Örneklerin tümünün İzmir Arkeoloji Müzesi örneklerinde olduğu gibi kalkerli dış görünüşleri batık buluntusu olduklarını göstermektedir (Fot. 17).

Fotoğraf 17: 21.6.70.706 envanter numarasına sahip Fethiye örneği ile, 12379 envanter numaralı İzmir Arkeoloji Müzesi buluntusunun (sağ taraftaki) benzer motif ayrıntıları (Fotoğraf: İ. Çelik 2012) (Düzenleyen: L. Doğer ve E. Merve Kunt)

Fethiye Müzesi koleksiyonunda yer alan 1 örnek ise kötü durumdaki kondisyonundan dolayı bezemesi oldukça aşınmıştır (Fot.18).

Env. No. 3.6.70.688

Fotoğraf 18: Fethiye Müzesi koleksiyonunda kötü kondisyonundaki örnek (Kat. No. 16) (Fotoğraf: İ. Çelik 2012) (Düzenleyen: L. Doğer ve E. Merve Kunt)

Akıtma oksit boya dekorlu seramikler Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi ve Marmaris Müzesi koleksiyonlarında da yer almaktadır (Fotoğraf 19) (Kat No. 17, 18). Küçük kâse/bardağın ağız çevresinin belirli kalınlıkta kahverengi bant ile çevrelendiği Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi örneği merkezde kalın bir fırça veya tamponla yönlendirilmiş izlenimi veren dekoru ile farklı bir görünümde. Marmaris Müzesi örneğinde ise merkezde yoğunlaşan bezeme belli belirsizdir. Bezeme ve form olarak İzmir Arkeoloji Müzesi örneklerine benzer.

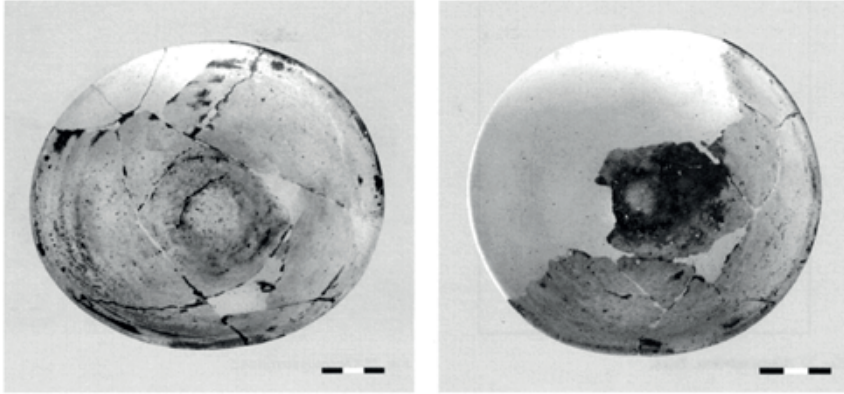

Fotoğraf 19: Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi (soldaki) ve Marmaris Müzesi (sağdaki) koleksiyonlarında da yer alan Akıtma Oksit Boya Dekorlu örnekler (Kat No. 17, 18)

Rahmi M. Koç'un özel koleksiyonundaki küçük kâse/bardak da dekor olarak¹⁶ (Fot. 20 sol) Bodrum Su Altı Arkeoloji Müzesi örneğine yakındır. Burada boya tamamen kapalı form oluşturmuştur. Küçük kâse/bardak formları Ege Tipi seramiklerde çok yaygın değildir ancak Alanya Müzesinde de yükseklikleri 4,5; 5,2; 4,5 cm, ağız çapları 12, 13, 13,5 cm olan oksit akıtma, (env. no. I.36.75; I.37.75;2588), sgraffito (env. no.I.35.75), slip (env. no. I.34.75) dekorlu örnekler vardır. Diğer ise (Fot. 20 sağ), Fot. 4'deki buluntulara benzer.

Fotoğraf 20: Rahmi M. Koç'un özel koleksiyonundaki Akıtma Oksit Boya Dekorlu seramikler (Fındık 2019, 160, Kat. 18 küçük kâse Y: 5.3 cm Ağız Ç: 13 cm Kaide Ç: 6 cm; 158, Kat. 15 kâse Y: 9 cm Ağız Ç: 28 cm Kaide Ç: 12 cm)

Fotoğraf 21: Makedonya Kitros'dan Akıtma Oksit Boya Dekorlu Seramikler (Μαρκή.- Αγγέλλκου- Χειμωνοπούλου 2007, 279, Είχ. 20-21, soldaki: Y: 6 cm, Ağız Ç: 13,6 cm, Kaide Ç: 5,6 cm, sağdaki: Y: 6 cm, Ağız Ç: 12.8 cm, Kaide Ç: 5.8 cm)

¹⁶ Bkz. Ebru Fatma Fındık, "Pişmiş Toprak Eserler-Kandiller" Bir Koleksiyonerin Tutkusu Rahmi M. Koç Koleksiyonu'ndan Seçmeler, N. Tekdemir ve D. Hadzibegoviç (Eds), Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2019, 158, Kat. 15; s. 160, Kat. 18, Koleksiyondaki diğer Ege Tipi buluntular için bkz. 154-157.

Değerlendirme ve Sonuç

Türkiye'deki çeşitli müzelere dağılmış su altı buluntusu Ege Tipi Akıtma Oksit Boya Dekorlu kaplar tümüyle en büyük koleksiyonu oluşturur. Hamur yapıları arkeometrik olarak ayrıntılı çalışma gerektirse de form, teknik özellikler birbirine benzer. Çoğu zaman şeffaf açık sarı, krem, yeşilin açık tonuna sahip sır altına tek veya iki renk oksit boya ile uygulanan bezemeler çok az bireysel tasarım gösterir. Daha çok boya yoğunluğu, akıtma hızı, akma eğimi gibi etmenlerle tesadüfi olarak hızla şekillenen dekor, seri üretimi işaret eder.

Bu grup kaplar tüm özellikleri ile kargo batıkları arasında sadece Kastellorizo batığında belirgindir. Yayınların yanı sıra, Kastellorizo (Megisti) Adası Arkeoloji Müzesi teşhirinde de yer alırlar. Teşhirde, onlara eşlik eden diğer kaplar da yine kıyı müzelerimizdeki diğer Ege Bizans sırlı seramik grupları ile benzerdir¹⁷.

Ancak Kastellorizo batığındaki iki renkli oksit boya ile konturları flu olarak oluşturulmuş bitkisel bezeme bezeli çanak (Tablo 1: B 2b), Adrasan batığındaki konturları daha belirgin buluntuya benzer (Tablo 1: F 2). Bunun da benzeri kaynağı belirsiz su altı buluntusu kaydıyla özel bir müzededir¹⁸. Bu durum Ege Tipi kaplarda sadece oksit boya ile daha az emekle spontane –tesadüfi renklendirme içeren bezeme değil; kahverengi, yeşil veya her ikisi ile geometrik, bitkisel ve figürlü repertuvarların da bulunduğunu gösterir. Yine Adrasan batığında, su altından anlaşıldığı kadarı ile sadece tek renk oksit boyanın radyal düzende uygulanmış olduğu kâse mevcuttur (Tablo 1: F 3) Akıtma oksit boya kimi zaman da ince kazımalı bezemeleri daha çarpıcı kılmak için de kullanılmıştır. Pelagonnisos (Pelagos) ve Silifke batıklarından ele geçen örnekler vardır. (Tablo 1: D 5; E 4).

21.yüzyılın ilk çeyreğinde tanınan, İncekum¹⁹, Silifke²⁰, Adrasan, Thorikos²¹ ve Kavalliani²² batıklarının yanı sıra; Türkiye dahil pek çok coğrafyada gerçekleşen kazı ve yüzey araştırmaları Ege Tipi buluntuları nicelik ve nitelik olarak arttırmıştır. Silifke veya Antalya kıyılarındaki batıktan gelen ve Janet Zakos tarafından Cenova Tarih ve Sanat Müzesine bağışlanan 73 adetlik kâse; Kastellorizo,

¹⁷ Meis Arkeoloji Müzesi için Resmi iznimiz bulunmadığından teşhir fotoğrafları bu yayına konmamıştır.

¹⁸ Münih Christoph Stiegemann Koleksiyonundaki geç 12. yüzyıl–13. yüzyılın başına tarihlendirilmiş 1682 envanter numaralı kâsedir. Christian Schmidt, "Mittelbyzantinische Keramikschalen", Byzans, das Licht aus dem Osten Kult und Alltag im Byzantinischen Reich vom 4. Bis 15. Jahrhundert Katalog der Ausstellung im Erzbischöflichen Diözesanmuseum Paderborn, Paderbon 2001 ed. C. Stiegemann, Verlag Philipp von Zabern, Main 2001, 363, IV.113 (Schale mit Ornamentdekor).

¹⁹ Alanya Müzesindeki kapların bazıları bu batık ismiyle ilişkilendirilmiştir Bkz. Waksman 2018: 404, Fig.7, dipnot.11;1997 yılı araştırmamızda Alanya Müzesi'nde 25 adet envanterli, 6 adet etütlük 31 adet su altı buluntusu tespit edilmişti. İncekum'dan bağış olarak intikal etmiş 6 adet etütlük kap kazıma, slip, akıtma boya teknikli kap Kastellorizo batığı buluntularına benzer. Diğerleri ise 1974,1975, 1979 yıllarında satın alma yoluyla edinilmiş, çoğunluğu Pelagonnisos ve Kastellorizo batığı kaplarına benzer çanaklar ile İncekum'dan etütlük eserlere benzer. Bkz. Doğer 2012; Alanya, Antalya, Bodrum, Burdur ve Fethiye Müzelerindeki su altı buluntusu 35 kap için bkz. Sema Bilici, "Antalya ve Bodrum Müzelerindeki Champlévé Dekorlu Bizans Seramikleri", Adalya no.2, 1988, 223-234; Sema Bilici, "A Group of Byzantine Ceramics, Underwater Finds of Aegean Type From Anatolia," Adalya, no.4. 2000, 259-280.

²⁰ Bkz. François 2018, 199, Fig.2.

²¹ Batık hakkında bilgi için bkz. Koutsouflakis, Tsompanidis 2018, 46.

²² Batık hakkında bilgi için bkz. Koutsouflakis, Tsompanidis 2018.

yukarıda adı geçen batıklar ve Paphos grubu ile alakalı bulunmuştur. Bu kapların içindeki göze batacak kadar asimetrik ölçülere sahip kapların, Kastellorizo batığında da olduğu izlenmiştir²³. Kabin iki yanı arasındaki yükseklik farkının bulunduğu asimetrik örnekler İzmir Arkeoloji Müzesindeki batık buluntuları içinde de mevcuttur. Zakos başışı kaplar bezeme teknik ve repertuvarları da diğer batıklar ve batıklardan müzelere dağılan kaplarla paralellik gösterse de akıtma boya tekniğinden söz edilmez.

Ancak kara buluntuları da içinde de durum benzerdir. Sadece birkaç yerden Ege Tipi kaplarda akıtma oksit boya dekorlu seramik rapor edilir.

N. Poulo-Papadimitriou 2006'daki yayınında Eleutherna'dan buluntuları, yerel üretim seramikler başlığı altında değerlendirmiştir. Sırla karıştırılmış yeşil boya lekelerine sahip alçak kaideli olarak tanımlanan bu grup seramiklerin, iç kısmında merkezde bir oyuk şeklinde çöküklük oluşturulduğu belirtilmiştir (N. Poulou-Papadimitriou 2006: 79).

2007 yılında Makedonya'da Orta Bizans Liman Kasabası Kitros'da, limana yakın yapılan kazılardan ithal ve yerel buluntular yayınlanmıştır²⁴. Bir seramik fırını da bulunduğu bildirilen kazıdan, 12.yüzyılın ithal Ege Tipi mallarına benzer yerel üretimler tespit edilmiştir. Bunlar içinde iki küçük kâse/bardak Ege tipi akıtma oksit boya dekorludur (Fot.21) (Μαρκή.- Αγγέλκου- Χειμωνοπούλου 2007, 279, Είχ.20-21),

Arkeometrik araştırmalar Yunanistan Evia'daki Khalkis'in Orta Bizans Üretimi" olarak adlandırılan Orta ve Geç Bizans sırlı seramiği grubunun önemli bir üreticisi olduğunu gösteren veriler sunmuştur. Akıtma oksit boya dekorlu seramiklerin de bu üretimin bir parçası olduğunu ortaya koymuştur (Waksmann, Skartsis, Kontogiannis ve Vaxevanis 2014: 389-390; Panagopoulou, Vroom, Hein, ve Kilikoglou 2021: 4475).

12. ve 13. yüzyıla tarihlendirilmesi ön görülen bu buluntular, alçak halka kaideli sığ bir forma sahiptir. İç merkezde çıkıntılı kenarı olan boş bir daire, iç ve dışta nervürlü bir şekilde oluşturulan cidarları karakteristik bir özellik olarak belirtilmiştir. Hamurlarında; irili, ufaklı kireç katkısı ve diğer mineral kalıntılarıyla birlikte şamot parçaları ve kimi zaman da mika katkısı gözlemlenmiştir. Özensizce yapılan oksit akıtmaların, zanaatkarlık hassasiyetinden yoksun bir şekilde yapıldığı ve belki de bu kadar az emek verildiği için diğer kaplara göre üretim maliyetinin daha ucuz olabileceği ön görüşü hakimdir (J. Vroom ve M.W. van Ijendoorn 2018, 198, 199).

²³ Bilgi için bkz. François 2018, 202, Fig.3 içinde; 1997 yılı araştırmamız itibarı ile Antalya Müzesi'nde 108 adet su altı buluntusu kap mevcuttu. Kastellorizo, Skopelos, Pelagonnisos batıklarına benzer buluntular büyük bir grup olarak 1969 yılında Finike açıklarından müsadere edilmiş, 1970 yılında yine benzer bir grup Finike gümrüğünden alınmıştır. 1972-74, 1978 ve 1981 yıllarında da Finike, Kaş, Antalya'dan az sayılarda satın almalarla müzeye giriş yapılmıştır. Bkz. Doğer 2012, 7.

²⁴ Bkz. Ευτέρπη Μαρκή, Ευαγγελία Αγγέλκου, Μαρία Χειμωνοπούλου "Η κεραμική ενός μεσοβυζαντινού λιμανιού της Μακεδονίας. Η περίπτωση του Κίτρος", Δελτίον Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας, Περίοδος Δ', Τόμος ΚΗ' 2007, Σελ. 271-282. ΑΘΗΝΑ 2007.

Kıbrıs Nikosia, Arkhiepiskopi kazısında ise, aralarında Megaw'ın Paphos buluntusu kazıma-oksit boyalı örnekleri (Tablo 1: A 2) ile batıklardan tanınan kategorilere benzer seramik parçalarının aynı kilden yapıldığı tespit edilmiştir²⁵.

Kitros yerel üretimi olarak tanıtilan kaplar yayından ve tanımından anladığımız kadarıyla form ve bezeme olarak müzelerde yer alan örneklerimiz ile benzerdir. Thebes, Khalkis ve Elefterna gibi kara buluntuları ile müzelerde yer alan örneklerimiz bezeme anlayışı bakımından benzer olmakla beraber, form açısından benzememektedir.

Gemi enkazlarına ilişkin kanıtlar ve mevcut bilgilere göre, araştırmacılar 12. yüzyılın ortalarından 13. yüzyılın ilk yıllarına veya on yıllarına kadar toplu deniz taşımacılığında istikrarlı bir akışı öngörür. Ortadoğu, Kıbrıs, Rodos ve Ege denizi ticaret yolu üzerinde yer alan Kastellorizo, gemilerin izlediği rota üzerinde olması bakımından önemlidir (Γ.Φίλοθέου ve M. Μίχαηλίδου 1991: 274). Bu rota üzerinde çeşitli müzelere dağılan akıtma oksit boyalı seramikler form ve dış görünümüleriyle Kastellorizo batığı ile oldukça benzerdir ve bu tarihlere ait olmalıdırlar.

1975 yılında Megaw tarafından oluşturulan tipoloji sonrası Ege Kapları, Ege-Bizans Kapları, Ege Tipi Bizans Seramikleri gibi farklı tanımlamalarla sunulan buluntuların üretim yerleri günümüzde daha belirgin olmuştur. Arkeometrik çalışmalar ilk olarak Korinthos üretimleri ile Atina, İstanbul'dan ele geçen kapların pek çok ortak özelliklerine rağmen kil yapısının farklı olduğunu ortaya koymuştur. Zamanla pek çok farklı yerden kapların analizleri gerçekleştirilmiştir²⁶. Nitekim, Marmara Denizi'ndeki Çamaltı Burnu batığında bulunan ve Megaw'ın tanımladığı Ege Kaplarının tipik benzeri olan bir kâsenin, kimyasal bileşim açısından Khalkis üretim grubundan farklı bir hamura sahip olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca Sparta'daki Hadrianus Stoası kazılarında bulunan çok sayıda yarı mamul Ege Kapları yerel bir üretimin varlığına tanıklık etmiştir.

Anadolu'nun güney kıyısı ve Güney Ege Körfezi boyunca uzanan deniz ticaret yolunun üzerindeki batıklar ve hamur analizleri araştırmacıları, Akdeniz'de bu tür sofa takımlarının üretilip satıldığı birden fazla atölye olduğu kanaatine yöneltmiştir. Bugün grubun karmaşık karakterine bakılmaksızın Ege Malları genel

²⁵ François 2018, Fig.4

²⁶ Bazıları için bkz. Meral Budak Ünaler, Sedat Akkurt, Lale Doğer, Zeynep Mercangöz "Kuşadası-Kadıkalesi/Anaia Kazılarında Ele Geçen Orta Bizans Dönemi Seramiklerinin Karakterizasyonu/Characterization of Middle Byzantine Ceramics From Kuşadası-Kadıkalesi/Anaia Excavation", 15. Ulusal Kil Sempozyumu Bildiriler Kitabı (19-22 Eylül 2012) Niğde Üniversitesi, Niğde, 2012, 305-322; Meral Budak Ünaler, Sedat Akkurt, Lale Doğer, Romana Kozáková, "Kuşadası, Kadıkalesi/Anaia Kazısından İnce Sgraffito ve Kazıma-Sgraffito (Kaba Sgraffito) Seramiklerin Analitik Karşılaştırması= Comparison of Byzantine Fine Sgraffito and Incised-Sgraffito (Coarse Sgraffito) Ware from Kuşadası", Bizanslı Ustalar-Latin Patronlar/Byzantine Craftsmen-Latin Patrons, Kuşadası Yakınındaki Kadıkalesi Kazıları Işığında Anaia Ticari Üretiminden Yansımalar/Reflections from the Anaian Commercial Production in the Light of the Excavations at Kadıkalesi nearby Kuşadası, Z. Mercangöz (Ed.) İstanbul, 2013, 91-100; Meral Budak Ünaler Aegean ware from Anaia: An Analytical Approach, İzmir Institute of Technology Unpublished Doctora Thesis, 2013; Sylvie Yona Waksman "Long-term pottery production and chemical reference groups: examples from Medieval Western Turkey", Late Hellenistic to Mediaeval Fine Wares of the Aegean Coast of Anatolia, Their Production, Imitation and Use. Ed. H. Meyza. Travaux de Institut des Cultures Méditerranéennes et Orientales de l'Académie Polonaise des Sciences, Tome 1, Varsovie, 2014, 107-125; Waksman 2018.

adı çok kullanılmakla birlikte; daha önce ilişkileri zayıf görülen grupların kazılarda kontekstli olarak bir arada geçmesi, arkeometrik çalışmalar²⁷, Megaw'ın tarihlemeye baz aldığı 1222 depremin gerçekten olup olmadığının sorgulanması, Korinthos kazı buluntularını tarihlerinin revize edilmesi gibi nedenlerle²⁸; yeni bir tanımlama, daha iyi bir kronoloji tesisi gündemdedir²⁹. 13. yüzyıldaki daha gelişmiş üretimin karakteristik bir özelliği olan üçayak izlerine Ege batığından çıkarılan tabak, kâse, çanakların hiçbirinde rastlanmaması, daha sonra bu kapların yerini alan Zeuxippos seramiğinin, Ege'deki hiçbir batıkta bulunmadığı gerçeği ile de³⁰; Orta Bizans Dönemi Ana Üretimleri tanımlaması önerisi literatüre girmeye başlamıştır³¹. İlerleyen zamanlarda, imparatorluğun büyük kent merkezlerinde şekillenen ve oralarından bölgenin limanları vasıtası ile yayılan ortak bir çömlekçilik dili yerini; çok büyük çaplı üretim yapan bazıları dışında daha ziyade yakın mesafelere dağıtılan, atölye özelliklerinin daha net okunabildiği pek çok yerel üretime evrilecektir.

Batık buluntularının hepsinde Ege Tipi Akıtma Oksit Boya Dekorlu Orta Bizans Üretimleri bulunmasa da bu batıklar içlerindeki çeşitlilik ile müzelere giriş tarihleri itibariyle özellikle yaklaşık 1960-1980'li yıllarda çok yoğun şekilde enkazlardan illegal çıkarılıp çeşitli koleksiyonlara girmiş buluntuların analogları bakımından önemli olmaktadır. Müzelerimizden derlediğimiz bu çalışmaya içeriğindeki akıtma oksit boya dekorlu kaplar, bu konuyu anlamaya yardımcı olan en fazla örneği ihtiva eder.

Bu grubun yüzey araştırmaları ve kazılardan çok az raporlanmış olması, iyi tanınmadığını ya da oldukça sınırlı bir üretim süreci geçirdiğini düşündürür.

Seçme Katalog

İzmir Arkeoloji Müzesi koleksiyonunda yer alan akıtma oksit boya dekorlu seramikler³²

Fethiye Müzesi koleksiyonunda yer alan akıtma oksit boya dekorlu seramikler

²⁷ Bazı analizler için bk. Doğer 2012, 16, 17; Waksman 2018, 398-404

²⁸ Bkz. Guy Dominic Robson Sanders, "An Overview of the new chronology of 9th to 13th century pottery at Corinth", VII Congres International sur la Céramique Mé, Thessaloniki, 11-16 Octobre 1999. Ed.par Charambos Bakirtzis, Athen 2003, 35-44.

²⁹ Bkz. Sylvie Yona Waksman and von Wartburg, "Fine Sgraffito Ware, Aegean Ware", and other wares: new evidence for a major production of Byzantine ceramics", RDAC, 2006, 369-388; François 2018; Waksman 2018.

³⁰ Bkz.Koutsouflakis ve Tsompadinis 2018, 47

³¹ Bkz.François 2018; Waksman 2018.

³² İzmir Arkeoloji Müzesi örneklerinin katalog bilgisi için bkz. Doğer 2002, 3-15.

No. 1: 1. grup (Fotoğraf 13)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor.

Müze Envanter Numarası:

1.6.70.686

Müzeye Geliş Şekli: Hibe 1970.

Ölçüler: ağız çap: 29,8 cm taban çap: 12 cm yükseklik: 10 cm.

Hamur: Koyu kiremit renkli, seyrek dokulu ve iri gözenekli.

Astar: Beyaz-krem renk görünümlüdür.

Sır: Dış yüzü ve ağız kenarı kalker tabakası ile kaplı, iç yüzü astar üzerine şeffaf açık sarı renkte sırlıdır.

Form: Alçak halka kaideli, yayvan gövdeli ve kısa düşey ağızlıdır.

Bezeme: Merkezde ve merkezden ağız kenarına doğru akıtma boya ile bezeme yapılmıştır.

No. 2: 1. grup (Fotoğraf 13)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor.

Müze Envanter Numarası:

5.6.70.690

Müzeye Geliş Şekli: Hibe 1970.

Ölçüler: ağız çap: 28,2 cm taban çap: 12 cm yükseklik: 9,6 cm.

Hamur: Koyu kiremit renkli, seyrek dokulu ve iri gözenekli.

Astar: Beyaz-krem renk görünümlü.

Sır: Dış yüzü ve ağız kenarı kalker tabakası ile kaplı, iç yüzü astar üzerine şeffaf açık sarı renkte sırlıdır.

Form: Alçak halka kaideli, yayvan gövdeli ve kısa düşey ağızlıdır.

Bezeme: İç yüzeyde, yeşil renk sır boyanın merkezde akıtılması ile

oluşmuş hareli leke şeklinde bezeme yapılmıştır.

No. 3: 1. grup (Fotoğraf 13)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor.

Müze Envanter Numarası:

6.6.70.691

Müzeye Geliş Şekli: Hibe 1970.

Ölçüler: ağız çap: 29,2 cm taban çap: 11,3 cm yükseklik: 9,4 cm.

Hamur: Koyu kiremit renkli, seyrek dokulu ve iri gözenekli.

Astar: Krem renk görünümlü.

Sır: Dış yüzü ve ağız kenarı kalker tabakası ile kaplı, iç yüzü astar üzerine şeffaf açık sarı renkte sırlıdır.

Form: Alçak halka kaideli, yayvan gövdeli ve kısa düşey ağızlıdır.

Bezeme: Çanağın bozuk kondisyonundan dolayı bezemesi anlaşılamamaktadır.

No.4: 1. grup (Fotoğraf 13)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor.

Müze Envanter Numarası:

9.6.70.694

Müzeye Geliş Şekli: Hibe 1970.

Ölçüler: ağız çap: 26,2 cm taban çap: 11,4 cm yükseklik: 9 cm.

Hamur: Koyu kiremit renkli, seyrek dokulu ve iri gözenekli.

Astar: Beyaz-krem renk görünümlü.

Sır: Dış yüzü ve ağız kenarı kalker tabakası ile kaplı, iç yüzü astar üzerine şeffaf açık sarı renkte sırlıdır.

Form: Alçak halka kaideli, yayvan gövdeli ve kısa düşey ağızlıdır.

Bezeme: Çanağın bozuk kondisyonundan dolayı bezemesi anlaşılammamaktadır.

No. 5: 1. grup (Fotoğraf 13)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor.

Müze Envanter Numarası: 13.6.70.698

Müzeye Geliş Şekli: Hibe 1970.

Ölçüler: ağız çap: 28 cm taban çap: 11,7 cm yükseklik: 9,2 cm.

Hamur: Koyu kiremit renkli, seyrek dokulu ve iri gözenekli.

Astar: Beyaz-krem renk görünümü.

Sır: Dış yüzü ve ağız kenarı kalker tabakası ile kaplı, iç yüzü astar üzerine şeffaf açık sarı renkte sırlıdır.

Form: Alçak halka kaideli, yayvan gövdeli ve kısa düşey ağızlıdır.

Bezeme: Çanağın bozuk kondisyonundan dolayı bezemesi anlaşılammamaktadır. Olasılıkla merkezde ve ağız kenarında akıtma boyalar ile lekeler yapılmıştır.

No. 6: 1. grup (Fotoğraf 13)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor.

Müze Envanter Numarası: 15.6.70.700

Müzeye Geliş Şekli: Hibe 1970.

Ölçüler: ağız çap: 29,2 cm taban çap: 11,8 cm yükseklik: 9,7 cm.

Hamur: Koyu kiremit renkli, seyrek dokulu ve iri gözenekli.

Astar: Beyaz-krem renk görünümü.

Sır: Dış yüzü ve ağız kenarı kalker

tabakası ile kaplı, iç yüzü astar üzerine şeffaf sarı renkte sırlıdır.

Form: Alçak halka kaideli, yayvan gövdeli ve kısa düşey ağızlıdır.

Bezeme: Merkezde ve ağız kenarında akıtma boya ile lekeler yapılmıştır.

No. 7: 2. grup (Fotoğraf 14)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor.

Müze Envanter Numarası: 10.6.70.695

Müzeye Geliş Şekli: Hibe 1970.

Ölçüler: ağız çap: 27,4 cm taban çap: 11,5 cm yükseklik: 8,9 cm.

Hamur: Koyu kiremit renkli, seyrek dokulu ve iri gözenekli.

Astar: Beyaz-krem renk görünümü.

Sır: Dış yüzü ve ağız kenarı kalker tabakası ile kaplı, iç yüzü astar üzerine şeffaf açık sarı renkte sırlıdır.

Form: Alçak halka kaideli, yayvan gövdeli ve kısa düşey ağızlıdır.

Bezeme: Çanağın bozuk kondisyonundan dolayı bezemesi anlaşılammamaktadır.

No. 8: 2. grup (Fotoğraf 14)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor.

Müze Envanter Numarası: 18.6.70.703

Müzeye Geliş Şekli: Hibe 1970.

Ölçüler: ağız çapı: 28 cm taban çap: 11,4 cm yükseklik: 8,4 cm.

Hamur: Koyu kiremit renkli, seyrek dokulu ve iri gözenekli.

Astar: Beyaz-krem renk görünümü.

Sır: Dış yüzü ve ağız kenarı kalker tabakası ile kaplı, iç yüzü astar üzerine şeffaf açık sarı renkte sırlıdır.

Form: Alçak halka kaideli, yayvan gövdeli ve kısa düşey ağızlıdır.

Bezeme: Merkezde ve ağız kenarına doğru açık sarı ile hardal sarısı lekeler yapılmıştır.

No. 9: 2. grup (Fotoğraf 14)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor.

Müze Envanter Numarası: 17.6.70.702

Müzeye Geliş Şekli: Hibe 1970.

Ölçüler: ağız çap: 28 cm taban çap: 12,6 cm yükseklik: 9,5 cm.

Hamur: Koyu kiremit renkli, seyrek dokulu ve iri gözenekli.

Astar: Krem renk görünümlü.

Sır: Dış yüzü ve ağız kenarı kalker tabakası ile kaplı, iç yüzü astar üzerine şeffaf sarı renkte sırlıdır.

Form: Alçak halka kaideli, yayvan gövdeli ve kısa düşey ağızlıdır.

Bezeme: Çanağın bozuk kondisyonundan dolayı bezemesi anlaşılamamaktadır.

No. 10: 2. grup (Fotoğraf 14)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor.

Müze Envanter Numarası: 7.6.70.692

Müzeye Geliş Şekli: Hibe 1970.

Ölçüler: ağız çap: 29,2 cm taban çap: 12 cm yükseklik: 9,2 cm.

Hamur: Koyu kiremit renkli, seyrek dokulu ve iri gözenekli.

Astar: Beyaz-krem renk görü-

nümlü.

Sır: Dış yüzü ve ağız kenarı kalker tabakası ile kaplı, iç yüzü astar üzerine şeffaf açık sarı renkte sırlıdır.

Form: Alçak halka kaideli, yayvan gövdeli ve kısa düşey ağızlıdır.

Bezeme: Çanağın bozuk kondisyonundan bezemesi anlaşılamamaktadır.

No. 11: 2. grup (Fotoğraf 14)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor.

Müze Envanter Numarası: 12.6.70.697

Müzeye Geliş Şekli: Hibe 1970.

Ölçüler: ağız çap: 29,2 cm taban çap: 11,4 cm yükseklik: 9,5 cm.

Hamur: Koyu kiremit renkli, seyrek dokulu ve iri gözenekli.

Astar: Krem renk görünümlü.

Sır: Dış yüzü ve ağız kenarı kalker tabakası ile kaplı, iç yüzü astar üzerine şeffaf sarı renkte sırlıdır.

Form: Alçak halka kaideli, yayvan gövdeli ve kısa düşey ağızlıdır.

Bezeme: Çanağın bozuk kondisyonundan bezemesi anlaşılamamaktadır.

No. 12: 3. grup (Fotoğraf 15)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor.

Müze Envanter Numarası: 4.6.70.689

Müzeye Geliş Şekli: Hibe 1970.

Ölçüler: ağız çap: 28,6 cm taban çap: 11,8 cm yükseklik: 8,6 cm.

Hamur: Koyu kiremit renkli, seyrek dokulu ve iri gözenekli.

Astar: Beyaz-krem tonlarındadır.

Sır: Dış yüzü ve ağız kenarı kalker

tabakası ile kaplı, iç yüzü astar üzerine şeffaf açık sarı renkte sırlıdır.

Form: Alçak halka kaideli, yayvan gövdeli ve kısa düşey ağızlıdır.

Bezeme: İç yüzeyde, merkezde oksit boyanın akıtılması ile lekeler halinde bezeme oluşturulmuş.

No. 13: 3. grup (Fotoğraf 15)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor.

Müze Envanter Numarası: 22.6.70.707

Müzeye Geliş Şekli: Hibe 1970.

Ölçüler: ağız çap: 28,6 cm taban çap: 11,8 cm yükseklik: 9,2 cm.

Hamur: Koyu kiremit renkli, seyrek dokulu ve iri gözenekli.

Astar: Beyaz-krem renk görünümlü.

Sır: Dış yüzü ve ağız kenarı kalker tabakası ile kaplı, iç yüzü astar üzerine şeffaf açık sarı renkte sırlıdır.

Form: Alçak halka kaideli, yayvan gövdeli ve kısa düşey ağızlıdır.

Bezeme: Merkezde ve ağız kenarında akıtma boya ile lekeler yapılmıştır.

No. 14: 4. grup (Fotoğraf 16)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor.

Müze Envanter Numarası: 16.6.70.701

Müzeye Geliş Şekli: Hibe 1970.

Ölçüler: ağız çap: 28,6 cm taban çap: 12 cm yükseklik: 8,9 cm.

Hamur: Koyu kiremit renkli, seyrek dokulu ve iri gözenekli hamurlu.

Astar: Beyaz-krem renk görünümlü.

Sır: Dış yüzü ve ağız kenarı kalker tabakası ile kaplı, iç yüzü astar üzerine şeffaf açık sarı renkte sırlıdır.

Form: Alçak halka kaideli, yayvan gövdeli ve kısa düşey ağızlıdır.

Bezeme: İç yüzey merkezde yeşil boya ile uygulanmış olasılıkla bitkisel karakterli motif yer almaktadır.

No. 15: 4. grup (Fotoğraf 16)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor.

Müze Envanter Numarası: 21.6.70.706

Müzeye Geliş Şekli: Hibe 1970.

Ölçüler: ağız çapı: 27,2 cm taban çap: 10,8 cm yükseklik: 9,5 cm.

Hamur: Koyu kiremit renkli, seyrek dokulu ve iri gözenekli hamurlu.

Astar: Beyaz-krem renk görünümlü.

Sır: Dış yüzü ve ağız kenarı kalker tabakası ile kaplı, iç yüzü astar üzerine şeffaf açık sarı renkte sırlıdır.

Form: Alçak halka kaideli, yayvan gövdeli ve kısa düşey ağızlıdır.

Bezeme: İç yüzeyde, yeşil renk sır boyanın merkezde akıtılması ile oluşmuş birbirini kesen devamlı dallar halinde leke şeklinde bezeme oluşturulmuştur.

No. 16: (Fotoğraf 18)

Buluntu Yeri: Bilinmiyor.

Müze Envanter Numarası: 3.6.70.688

Müzeye Geliş Şekli: Hibe 1970.

Ölçüler: ağız çap: 30,4 cm taban çap: 12 cm yükseklik: 10,8 cm.

Hamur: Koyu kiremit renkli, seyrek dokulu ve iri gözenekli.

Astar: Krem renk görünümlü.

Sır: Dış yüzü ve ağız kenarı kalker tabakası ile kaplı, iç yüzü astar üzerine şeffaf açık sarı renkte sırlıdır.

Form: Alçak halka kaideli, yayvan gövdeli ve kısa düşey ağızlıdır.

Bezeme: Çanağın bozuk kondisyonundan bezemesi anlaşılamamaktadır.

Bodrum ve Arkeoloji Müzesi koleksiyonunda yer alan akıtma oksit boya dekorlu seramikler

No. 17: (Fotoğraf 19)

Buluntu Yeri: Bodrum Arkeoloji Müzesi

Müze Envanter Numarası:-

Müzeye Geliş Şekli: -

Ölçüler: ağız çap: taban çap: yükseklik:-

Hamur: Genel anlamda kırmızı.

No. 18: (Fotoğraf 19)

Buluntu Yeri: Marmaris Müzesi

Müze Envanter Numarası: 10.10.91

Müzeye Geliş Şekli: Müsadere 1974.

Ölçüler: ağız çap: 27.7 cm taban çap:-
yükseklik: 8.6 cm.

Hamur: Koyu devetüyü rengine.

Form: İçe dönük geniş yayvan ağızlı, dibe doğru daralan gövdeli, halka kaidelidir. Ağız kısmının bir kısmı kırık ve noksandır.

Bezeme: Tamamen aşınmış.

Kaynakça

Armstrong, Pamela (1991). "A group of Byzantine bowls from Skopelos". Oxford Journal of Archaeology 10(3). s. 335-347.

Armstrong, Pamela (1993). "Byzantine Thebes: Excavations on the Kadmeia", 1980. Annual of the British School at Athens 88. s. 295-335.

Bilici, Sema (1988). "Antalya ve Bodrum Müzelerindeki Champlevé Dekorlu Bizans Seramikleri". Adalya(No:2). s. 223-234.

Bilici, Sema (2000). "A Group of Byzantine Ceramics, Underwater Finds of Aegean Type From Anatolia". Adalya(No:4). s. 259-280.

Budak-Ünaler Meral, Akkurt Sedat, Doğer Lale, Mercangöz Zeynep. (2012). “Kuşadası-Kadıkalesi/Anaia Kazılarında Ele Geçen Orta Bizans Dönemi Seramiklerinin Karakterizasyonu”=”Characterization of Middle Byzantine Ceramics From Kuşadası-Kadıkalesi/Anaia Excavation”. 15. Ulusal Kil Sempozyumu Bildiriler Kitabı 19-22 Eylül). Niğde Üniversitesi Yayınları. s. 305-322.

Budak-Ünaler Meral, Akkurt Sedat, Doğer Lale, Kozáková Romana (2013). “Kuşadası, Kadıkalesi/Anaia Kazısından İnce Sgraffito ve Kazıma-Sgraffito (Kaba Sgraffito) Seramiklerin Analitik Karşılaştırması”=”Comparison of Byzantine Fine Sgraffito and Incised-Sgraffito (Coarse Sgraffito) Ware from Kuşadası, Kadıkalesi/Anaia Excavation”. Z. Mercangöz (Ed.), Bizanslı Ustalar - Latin Patronlar / Byzantine Craftsmen - Latin Patrons, Kuşadası Yakınındaki Kadıkalesi Kazıları Işığında Anaia Ticari Üretiminden Yansımalar/Reflections from the Anaian Commercial Production in the Light of the Excavations at Kadıkalesi nearby Kuşadası. İstanbul: Ege Yayınları. s. 91-100.

Budak-Ünaler, Meral (2013). Aegean ware from Anaia: An Analytical Approach, İzmir Institute of Technology Unpublished Doctoral Thesis. İzmir.

Doğer, Lale (1997). İzmir Arkeoloji Müzesi’ndeki Sualtı Buluntusu Bizans Sırlı Seramikleri. İzmir: Ege Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Doğer, Lale (2002). “Müzelerimizden Örneklerle Sualtı Buluntusu Akıtma Boya Dekorlu Ege-Bizans Seramikleri”. Arkeoloji ve Sanat(106). s. 3-15.

Doğer, Lale (2012). İzmir Arkeoloji Müzesi Örnekleriyle Kazıma Dekorlu Ege-Bizans Seramikleri. Ege Üniversitesi Yayınları. İzmir.

Doğer, Lale ve Özdaş, Harun (2016). “Adrasan: Ceramic Finds from a Byzantine Shipwreck”. P. Magadalino ve N. Necipoğlu (Eds.), Trade in Byzantium papers from the Third International Sevgi Gönül Byzantine Studies Symposium. İstanbul: Koç University: ANAMED, s. 445-463

Fındık, Ebru F. (2019). “Pişmiş Toprak Eserler-Kandiller”. N. Tekdemir ve D. Hadzibegoviç (Eds.), Bir Koleksiyonerin Tutkusu Rahmi M. Koç Koleksiyonu’ndan Seçmeler. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, s. 139-201.

François, Véronique (2017). La vaisselle de terre á Byzance: catalogue des collections du musée du Louvre. Paris: Musée du Louvre: Somogy éditions d’art.

François, Véronique (2018). “Aegean Ware: How a typology Became Inoperative”. D. Karakaya ve T. G. Little (Eds.), XI. AIECM3 Uluslararası Orta Çağ ve Modern Akdeniz Dünyası Seramik Kongresi Bildirileri, Ekim 2015. 2, Antalya: Koç Üniversitesi, VEKAM. s. 197-201.

Koutsouflakis, George ve Tsompadinis, Angelos (2018). “The Kavalliani Shipwreck: A new Cargo of Byzantine Glazed Tableware from the South Euboean Gulf, Aegean”. D. Karakaya ve T. G. Little (Eds.), XI. AIECM3 Uluslararası Orta Çağ ve Modern Akdeniz Dünyası Seramik Kongresi Bildirileri, Ekim 2015. 2, Antalya: Koç Üniversitesi, VEKAM.s. 39-47.

Loucas, Ioannis (1989). "Les Plants byzantins á glaçure inédits d'une collection privée de Bruxelles". V. Déroche ve J.-M. Spieser (Eds.), *Recherches sur la céramique byzantine*, Bulletin de Correspondance Hellénique Supplément XVIII, École française d'Athènes, s. 177-183.

Μαρκή Ευτέρπη, Αγγέλου Ευαγγελία, Χειμωνοπούλου Μαρία (2007). «Η κεραμική ενός μεσοβυζαντινού λιμανιού της Μακεδονίας. Η περίπτωση του Κίτρου», Δελτίον Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας, Περίοδος Δ', Τόμος ΚΗ'2007, Σελ. 271-282. ΑΘΗΝΑ.

Megaw, Arthur H. S. (1975). "An Early Thirteenth-Century Aegean Glazed Ware". G. Robertson ve G. Handerson (Eds.), *In Studies in Memory of David Talbot Rice*. Edinburg. s. 34-35.

Papanikola-Bakirtzi, Demetra (Ed) (1999). *Byzantine Glazed Ceramics- The Art of Sgraffito Athens*.

Panagopoulou Adamantia, Vroom Joanita, Hein Anno ve Kilikoglou Vassilis (2021). "Production Technology of Glazed Pottery in Chalkis, Euboea, during the Middle Byzantine Period". *Heritage*(4), s. 4473-4494.

Philothéou Georges ve Michailidou Maria (1989) "Plats byzantin provenant d'une épave près Castellorizo" V. Déroche ve J.-M. Spieser (Eds.), *Recherches sur la céramique byzantine*, Bulletin de Correspondance Hellénique Supplément XVIII, École française d'Athènes, s. 173-176.

Φιλοθέου, Γεώργιος ve Μιχαηλίδου, Μαρία (1991). "Βυζαντινά πινάκια από το φορτίο ναυαγισμένου πλοίου κοντά στο Καστελλόριζο". ΑΔ 41 Μελέτες, (1986), s. 271-330.

Poulou-Papadimitriou, Natalia (2006). "Middle Byzantine pottery from Eleutherna: The local wares". In I. Gavrilaki ve A. Tzifopoulos (Ed.), *Ο Μυλοπόταμος από την Αρχαιότητα ως Σήμερα. Περιβάλλον, Αρχαιολογία, Ιστορία, Λαογραφία, Κοινωνιολογία: Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου (Πάνορμο, 24-30 Οκτωβρίου 2003)*, s. 77-92.

Sanders, Guy D. R. (2003). "An Overview of the new chronology of 9th to 13th century pottery at Corinth". In C. Bakirtzis (Ed.), *VII Congres International sur la Céramique Mé, Thessaloniki, 11-16 Octobre 1999*, Athen. 35-44.

Schmidt, Christian (2001). "Mittelbyzantinische Keramikschalen", Paderbon 2001. In C. Stiegemann (Ed.), *Byzans, das Licht aus dem Osten Kult und Alltag im Byzantinischem Reich vom 4. Bis 15. Jahrhundert Katalog der Ausstellung im Erzbischöflichen Diözesanmuseum Paderborn* (p. Mainz: Verlag Philipp von Zabern, s. 354-364.

Vroom, Joanita ve van Ijzendoorn, Mink (2018). "Splashed Ware: A little-known Byzantine glazed ware from the Aegean (12th-13th C. AD). D. Karakaya ve T. G. Little (Eds.), XI. AIECM3 Uluslararası Orta Çağ ve Modern Akdeniz Dünyası Seramik Kongresi, Ekim 2015. 2, Antalya: Koç Üniversitesi, VEKAM. s. 197-201.

Waksman, Sylvie Y. (2014). "Long-term pottery and production chemical references groups: examples from Medieval Western Turkey". H. Meyza (Ed.), *Late Hellenistic*

to Medieval Fine Wares of the Aegean Coast of Anatolia, Their Production, Imitation and Use Varsovie: Travaux de Institut des Cultures Méditerranéennes et Orientales de l'Académie Polonaise des Sciences, Tome 1. s. 107-125.

Waksman, Sylvie Y. ve von Wartburg Marie L. (2006). "Fine Sgraffito Ware", "Aegean Ware", and other wares: new evidence for a major production of Byzantine ceramics". Report of the department of antiquities, Cyprus, s. 369–388.

Waksman S., Kontogiannis Nikos D., Skartsis Stefania, Vaxeannis Giannis (2014). "The Main 'Middle Byzantine Production' and Pottery Manufacture in Thebes and Chalkis The Main 'Middle Byzantine Production' and Pottery Manufacture in Thebes and Chalkis". The Annual of the British School at Athens(109), s. 379-422.

